

Tóth Sándor

Margójegyzetek egy vitaindítóhoz

Íróként ha egyszer úgy hozza a sorsom, nem restellem a nagy palóc, Mikszáth Politikai természetű sorait kora nógrádi állapotról összevetni mai elemzésekkel. Erre gondoltam, amikor *Bilecz Endre* esszéjét elolvastam. A kitűnő tollú politikai esszéista soraiból szereztem bővebb ismereteket az elmúlt évi választásokról (május-december) a megye viszonylatában, de főleg a közgyűlés újjáválasztásáról. Számok, adatok állnak előttem Nógrád megyéről, amely térségnek jómagam is négy évig politikai-közéleti szolgálatában álltam. Talán ezért merek most tollhoz nyúlni, s ha a politikai esszé szorosabb értelmezésű műfajától eltérek, egyéni tapasztalataim, az emberekkel való gyakoribb találkozásaim kényszerítenek erre, afféle lélektani pozíció, amelyből kiindulva mondhatok úgy, ahogy véleményeket egyes kérdésekről, a jelzett esszéíró sorai nyomán.

Régebbi korok stílusa a szellemtörténeti gondolkodás. Mégis egy sajátos térség – mint Nógrád megye – csak úgy elemezhető érthetőbben, ha magatartások együttlátásában a jellem és a szokás kultúra sem szenved csorbát. Eddigi évtizedek gyakorlata az efféle analízist egyenesen tudományellenesnek tartotta, s a szocialista ideológiára, politizálásra hivatkozva „tények” tükrében jól-rosszul láttatták a legtöbbször torz eredményeket. (Jól akkor, amikor egyesek bátrabban fogalmaztak!) Vagyis a kiváltságolt megyékben kiváltságolt helyet kapott a fokozottabb hazudozás, nehogy az „elért vívmányok” rombolása bekövetkezzék, hiszen a „élenjáróknak” mindig bizonyítaniuk kellett: egy „magasabb” élettrend, „minőségi” társadalom van kibontakozóban.

Így sikerült végül Nógrád megyét (is) alaposan becsapni, azt a térséget, ahol a nemes

Előzmény: Bilecz Endre Választás előtt-után c. vitaindítója (1995/1.). Rákos Csaba, Ádám Tamás, Csongrádi Béla hozzászólása (1995/2.).

A VITÁBAN résztvevők álláspontját tiszteletben tartjuk, ám szerkesztőségünk nem minden esetben osztja szerzőink véleményét.

konvenciók évszázadok óta a néplélekben úgy éltek, hogy közösséget szerveztek-irányítottak, még ha ezerszer elmondták is: ez a megye a sötét középkor átkát nyögi. Már tudjuk, mit jelent a középkori „sötétség”: a rezdülékenység idejét minden belső megújulási szándékra. Erről ezúttal nincs lehetőség nyilatkozni, de aki elfogulatlanul ismeri a hazai lelki és művelődéstörténeti kutatásokat, csak bólinthat rá. Hadd hivatkozzam a néprajzkutatókra, egyenesen arra a követelményre, amely *Ortutay Gyula* szájából hangzott el 60 esztendeje, aki akkor a falvak magatartás-jellemzői, a hagyomány egységes vizsgálatát csak akként tartotta megbízhatónak, ha nem marad ki a vallásos kultúráltság fölmérése sem. Mindezt nem véletlenül hangsúlyozom, ugyanis az 1990-es választások után Nógrád megyét a kereszténydemokrácia fellegrárának kiáltották ki, s attól kezdve az ellenzék nem mondott le, hogy az ellenkezőjét „bizonyítsa”, ami – sajnos – négy év múlva bekövetkezett...

Amikor Mikszáthra hivatkoztam, a megye súlyos ellentmondásaira gondoltam, arra a következtetésre, amely ellentmond az eddigi megállapításnak, a rugalmasságnak. – Valójában keresztény térségről beszélhetünk, vagy szubkulturált mezőről? Az Árkádia-fogalomnak olyan értelmezéséről, amely éket vert hajdan a magyar irodalmi megújulásban két tábor közé?

Alighanem jelentkeztek-jelentkeznek manapság is szembenálló értelmezések, s még egy keresztény elkötelezettségű politológus sem mondhatja egyértelműen: a politikai gondolkodásra, továbbra is a „megszokott” keresztény a jellemző. Ne ringassuk illúzióban magunkat, akik szeretnénk, ha valóban nemes konzervativizmus uralná

Nógrád megyében a politikai közéletet. Ez a megye már nem keresztény eszmeiségű, legfeljebb vannak területei, ahol a keresztény meggyőződés nem csupán hirdetett eszmeiség – cselekvés nélkül!

A „keményen rákényszeríteni” az 50-es években elmaradhatatlan programja volt itt is a kommunistáknak, és látványos áttéréseket rögzíthetett az akkori párttörténet.

Mi változott '90 óta? Bilecz érzékletes pontossággal regisztrálja: „*A baloldal politikájának néhány lényegi belső ellentmondása Nógrád megyében tartósnak látszik... Ez a baloldal egységes, vagyis az MSZP balra nyitott s a Munkáspárt természetes szövetségese.*” Az okokat kutatni állandó munkát követelne (legalább egyetlen szociológustól), s akkor kiderülne, mi a balos elkötelezettség forrása; elsősorban az az ipari munkásréteg (régibben osztály), amely Nógrádban ugyan nem a legmeghatározóbb a történelem során, azonban a *legfelvilágosítottabb*, amit Rákosiék zseniálisan észrevettek. Csak a négy évvel ezelőtti változáskor nem gondoltuk: őket továbbra sem lehet leírni a szervezetségük miatt, s ha az említett konvenciók közül a politikait említjük, hát ebben a megyében maradt meg emlékeljenek Sztálin és Rákosi egy-egy utcanevében. (Nem elhanyagolható meggyőződésből!) Vagyis a hagyomány-tisztelet olykor az ellenkezőjébe fordult, s ha a látványos damaszkuszi utak egynémelyikén (Nógrádban több ilyenfajta útról beszélhetünk) hiteles történések bekövetkeztek, nem jelenti: jellemzőek ezek a személyek a megye gondolkodásának megváltozásában. Azért hangsúlyozom, mert az erős ideológiai kényszer után sem döbbsentek rá meg-

határozó poszton lévők, hogy az ország érdekét többé nem lehet naponta változó eszmeiséggel szolgálni a közerkölcsökben, politikai etikában. Jellemző eset, amit hallottam: gimnazista leány az egyik nógrádi faluban az ünnepi misén mondja az anyjának: „Anyu X.Y. mióta keresztény? Ott áll a padok közt.” Az anya válasza: „Nem biztos, hogy korábban kommunista volt...” 1994 májusa óta X.Y.-t nem látták többé a templomban. A leány kérdése ekkor így hangzott: „Anyu, X.Y. már miért nem keresztény?”

E „forgolódás” természetesen több rétegnél is tapasztalható, de azt mondanám, a munkásság rétegződésében leginkább a bányászás az, amelyik kitartott szocialista-kommunista meggyőződtsége (nem: *meggyőződése!*) mellett. A több ezer bányász valóságos dinasztia képezve érzelmileg is ragaszkodott a munkahelyéhez, amit elvettek tőle. Nem az Antall-kormány volt a ludas – mint többen állítják –, hanem a szocialista „iparpolitika”, már a '60-as években kezdődött egyfajta leépítés. (Érdemes elolvasni az akkori sajtó-nyilatkozatokat nógrádi bányászok szájából!) Mivel a legrégebbi idő óta róluk beszél az ipartörténet Nógrádban, természetes, hogy jelenlétük sokkal jelentősebb, mintsem gondolnánk. Ugyancsak lényeges feladat: szociológiailag „átvilágítani” a már jobbra munkanélkülivé vált bányászok politikai és egyéb állásfoglalását. Ebben a tekintetben is megosztott a megye, mert e sorok írója is megkapta (közvetett úton!), – mit akarok a melóssal? A válaszom most is ugyanaz: Lehet, hogy igaza van, de csupán a maga individualista álláspontja szerint, mert a földrajzi megosztottság egy megyén belül sem indokolhatja ugyanazon eszmeiség különállását...

Ez utóbbi fogalommal alighanem a megye észjárását fogalmaztam meg, az egység hiányát, amelyre Bilecz ugyancsak jellemzően utal, bár ő a KDNP jelenlegi szervezettségére hivatkozik, amelyre ennyit válaszolhatok: Akkor milyen lehet a többi? Észrevételemet viszont nem mulaszthatom el.

Nógrád megye a politikai történetben is külön fejezetet érdemel, éppen a jelzett elmentmondásossága miatt. A keresztény eszmeiség sokakban továbbra is meghatározó lesz: a választások idején! S hogy felkiáltó jelet tettem a mondat végére, nem véletlen. Ugyanis a *szervezetlenségre* utalva egyszer ezt a választ kaptam KDNP-s ismerősömtől: „Nem érdekes a közbülső idő, akkor, amikor szükséges, összekapjuk magunkat”, vagyis a választáskor... Van ebben némi tapasztalati „bölcesség”, de politikai szubkulturáltság méginkább.

Ez utóbbi a jellemző Nógrád megye mai állapotjára általában. Ezután már az a kérdés marad: van-e aki összefog – 98 előtt – a megyében, amikor (talán) itt is történhet változás? Az országos kényszerhelyzeteket ismerjük, hangoztatják már a nagykoalíciót, ellenzékiek vékony jegét, stb. Fölösleges vitába szállni azokkal, akik megyénként aligha tájékozódnak, s elhanyagolónak tartják a részletek alapos vizsgálatát. Nagy összefüggések – Kelet-Közép-Európában – csak rész-ismeretek mellett állapíthatók meg, sokkal érzékenyebb nép lakja ezt a „tájat”, mintsem nyugati nagyvonalúsággal mérhető lenne!

Nógrád valóban provinciális ma is, de nem rossz értelemben, hanem konvenciója jobbik része miatt. (A rosszabbikról szót ejtettem.) Ez pedig a józan ész vezette mindennapi gondolkodás. A materiális elszegé-

nyedés fenyegetőbb, mint másutt, ipart teremtani már nem lehet szocialista terv szerint, s egyáltalán: munkahelyet, amelynek föltételei sem adóttak. – Mi legyen? Idegen többeáramlás, kirabolt munkacrő? Tüneti kezelések figyelhetők meg, próbálják megkeresni a minimális lehetőségeket. Még csak szemrehányást sem tehetek, ha ezt hallom: „...a takarónk eddig ér...” (Tudom, önkormányzati felelős személy, esetleg vállalkozó mondta...)

Nógrád megye valóban érzékeny fészek. Szellemi értékei is megkülönböztetően fontosak Magyarország történelmében. Jogos hát a fölvetés: mit jelenthet itt egy belső megújulás? Ha a politikára utalok, mindenképpen azt a keresztény gondolkodást is, amit '45 után fölfedeztek. Így hát azt mondanám: elmélet és gyakorlat egysége ebben a térségben sokkal meghatározóbb, mint másutt az országban. Ez a nép (palóc nép)

fogékony minden jóra és az emberségre. Nem szólam ez, hanem a múltjából következő. (Amint ennek az ellentétje is.) S mert ellentmondásos a politikában, áldásos lenne Bilecz javaslatának megfontolása említett tanulmányából:

„A konzervatív koalíció számára létkérdés három pártjának további közelítése, integrálása...” Az én személyes véleményem is: „Valamilyen egyesülésük sem teljesen kizárt...” Viszont hozzáfűzöm: a valamilyenség a megye sajátos politikai-történeti múltjában gyökerezik, s ha valahol, hát itt eltérhetünk az országos „normáktól”, hiszen gyökereiben a közgondolkodás még őrzi az ősök beidegzett, nemes szokásait, és ha a fölismerés elvezet a *pedagógiai* lépésváltáshoz, a belső megújulás magasabb mutatókkal rendelkezhet, mint bárhol másutt Magyarországon...

Gelencsér János rajza